

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 18 (1973), No. 2, 105--109

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138512>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1973

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

jubilea zprávy

SEDMDESÁTINY PROF. JIŘÍHO KŮSTA

V plné svěžesti oslavil 16. září 1972 své sedmdesátiny profesor Jiří Kůst, proděkan Pedagogické fakulty v Plzni. Jubilant pochází z rodiny drobného zemědělce z Havlovic na Chodsku. Po vystudování matematiky a fyziky na přírodovědecké fakultě KU v Praze v r. 1927 působil jako středoškolský profesor přes dvě desítky let na středních školách v Praze, v Strakonících a v Plzni. Pro své odborné znalosti, svědomitou práci a výborné vyučovací výsledky byl v r. 1950 pozván k učitelskému působení na Pedagogické fakultě v Plzni. S chutí a nadšením se pustil do práce vysokoškolského učitele. V r. 1955 dosáhl vědeckopedagogické hodnosti docenta, v r. 1965 byl jmenován mimořádným profesorem metodiky matematiky. Se zánícením a láskou se věnuje výchově nových učitelů matematiky v západočeském kraji. V plnění povinností je studentům příkladným vzorem; je k nim náročný, ale má i citlivé porozumění pro jejich nesnáze. Výsledky jeho práce jsou uznávány a ceněny nejen jeho studenty a širší učitelskou veřejností, ale dostalo se jim i uznání celostátního: v r. 1964 byl prof. Kůst vyznamenán titulem zasloužilého učitele.

Vážnost a úcta, kterou si prof. Kůst získal, pramení i z jeho práce odborné a vědecké. Svě vědomostí a dlouholeté metodické zkušenosti ukládal prof. Kůst především do učebnic a skript. V padesátých letech je povolán do autorských kolektivů pro vypracování učebnic pro ZDŠ. Jako hlavní autor i jako spoluautor se podílel na tvorbě většiny dnešních učebnic matematiky na ZDŠ. Velmi výrazný je jeho přínos jako spoluautora vysokoškolských učebnic matematické analýzy a planimetrie pro pedagogické fakulty. Pro frekventanty postgraduálního studia napsal

náročný, přitom však metodicky přístupný učební text matematické logiky; pozoruhodná je jeho moderně pojatá učebnice sférické trigonometrie.

Prof. Kůst hledá a nachází nové, neotřelé prvky v matematické tematice. Výsledkem jeho studií jsou desítky prací publikovaných ve Sborníku naší školy i v celostátních časopisech. S pozorností a zájmem sleduje prof. Kůst i současné úsilí o zmodernizování obsahu a metod ve výuce matematiky.

K osobnosti prof. Kůsta se pojí i jeho schopnosti organizační. Jako vedoucí katedry matematiky v letech 1956–64 se zasloužil o její vybudování, svědomitě pečoval o její chod na linii

pedagogické a výchovné i na úseku činnosti odborné a vědeckovýzkumné.

Svou iniciativu a odborný rozhled uplatňuje prof. Kůst i mimo školu, zvláště v plzeňské pobočce JČMF. Od jejího založení v r. 1956 byl nejprve jejím místopředsedou, pak po dobu pěti let jejím předsedou. Od r. 1969 byl členem hlavního výboru JČMF (v Praze). Funke, jež mu byly svěřeny, zastával svědomitě a obětavě, svou prací se zasloužil o rozvoj činnosti Jednoty. U příležitosti 100. výročí založení JČMF r. 1962 obdržel čestné uznání a medaili za vynikající práci v Jednotě.

Městský národní výbor města Domažlic mu udělil v r. 1971 diplom s plaketou za vynikající práci u příležitosti 100. výročí trvání domažlického gymnasia.

V den svých 70. narozenin byl prof. Kůst za svou celoživotní práci odměněn státním vyznamenáním „Za vynikající práci“.

Na naší fakultě je prof. Kúst od r. 1964 proděkanem pro vědeckou a výzkumnou činnost. V této funkci taktně spojuje porozumění pro možnosti učitelů fakulty s nutným úsilím o vědecký růst pracovníků fakulty.

Při veškeré své plodné práci a jejich vynikajících výsledcích zůstává prof. Kúst skromným člověkem.

K jeho významnému životnímu jubileu mu upřímně blahopřejeme. Do příštích let mu přeje me pevné zdraví, úspěchy v práci a nezkalenou životní pohodu.

Kolektiv katedry matematiky PF v Plzni

HRST VZPOMÍNEK K SEDMDESÁTINÁM PROF. FRANTIŠKA VESELÉHO

Prof. Veselý je z nejsvěráznějších postav naší matematické obce. Ve stručné vzpomínce je nesešně vykreslit dost výstižně a úplně jeho osobnost a tím méně ocenit jeho rozsáhlé publikační dílo*) a hluboký vliv, jímž zapůsobil na všechny, kdo měli možnost s ním kdy spolupracovat. Pokusíme se přiblížit jej čtenářům z některých stránek dosud málo známých. Nejprve k tomu aspoň jeden obrázek:

Za působení v Ostravě před druhou světovou válkou se profesor Veselý stal předsedou *Studentské kliniky Ostravska*, organizace profesorského spolku, přidružené k Červenému kříži. Bylo v ní za měsíční poplatek jedné koruny pojištěno asi čtyři tisíce ostravských studentů v době, kdy většina z nich jinak pojištěná nebyla. Za války však už nebylo na Ostravsku nezaměstnaných a studenti získali pojištění prostřednictvím svých rodičů. Prof. Veselý ale prosadil, že se Studentská klinika nezlikvidovala a stala se pláštíkem k podporování rodin školských pracovníků vězněných gestapem. Byla to krajně odvážná a nebezpečná akce, ale prof. Veselý ji prováděl tak

*) Neúplný seznam publikací do roku 1962 i životopisné údaje jsou ve člancích k šedesátinám prof. Veselého v časopisech *Matematika ve škole* (roč. 14., str. 4) a *Pokroky MFA* (roč. 8., str. 160.)

obratně, že i Oberlandrát na ni přispíval po několika let roční subvencí padesáti tisíc korun. Někteří lékaři věděli, oč jde, a pomáhali Veselému vystavováním fingovaných účtů, protože se podpory předávaly bez dokladů, a kdyby se o tom okupanti byli dověděli, byli by bývali organizátoři popraveni. Profesor Veselý byl i na možnost prozrazení obezřetně připraven a řídil akci tak, aby v tom případě vypadala jako defraudace v jeho osobní prospěch. Po válce oznámil vše profesorskému spolku a navrhl, aby se soudním řízením prokázalo, že se k nelegálnímu postupu musil uchýlit z nouze. Výbor spolku však projednal záležitost interně a dodatečně ji legalizoval.

Profesor Veselý měl vždy lidský vztah k lidem, se kterými se stýkal, i k těm, s nimiž se musil střetnout. Též jeho žáci to vycítili, a proto patřil mezi učitele, na něž se dlouhá léta vzpomíná. I v době, kdy mu značně slábl zrak, se velmi pečlivě připravoval na své vyučovací hodiny a dbal, aby byly metodicky vybroušené a po stránce obsahové nezůstaly odtrženy od pokroků vědy. Při prověřování znalostí byl náročný a snažil se vždy působit na vytváření morálních zásad studentů, na jejich postoj k životu a na výchovu k odpovědnosti vůči společnosti. Příkladná byla jeho práce

se studenty, kteří měli hlubší zájem o matematiku a fyziku. Tehdy nelitoval námahy a věnoval jim mnoho svého volného času při seznamování s vyšší matematikou, a to na rozdíl od jiných učitelů netradičním způsobem. V souladu se svým zájmem o problémy moderní matematiky — tento zájem je mu vlastní dodnes — seznamoval své studenty v době, kdy pro většinu středoškolských profesorů byla vrcholem matematiky algebra, analýza či algebraická geometrie prvních desetiletí našeho století, třeba i s Čechovými *Bodovými možnostmi*. Pedagogické zkušenosti umožňovaly prof. Veselému rozpoznat nadání studentů a matematická erudice mu dovoľovala orientovat velmi záhy jejich zájem na moderní matematické myšlení. Jeho příklad ukazuje, jak aktivním činitelem může být středoškolský učitel nejen při výchově, ale i při formování odborného zájmu mladého člověka.

Profesor Veselý má živý zájem o mnohé oblasti matematiky a nikdy jej neopustila snaha proniknout k hlubšímu poznání jejího vývoje. Nechápe však historii matematiky jako pouhou posloupnost hlavních výsledků, ale uvědomuje si, že pokrok se uskutečňuje jako výslednice mnoha vnitřních i vnějších popudů. Proto se s tak velkou intenzitou věnuje studiu dějin Jednoty československých matematiků a fyziků. Lze říci, že se stal živou historií Jednoty, jak to lze vycítit z přednášek, v nichž líčí dějiny Jednoty tak poutavě a plasticky, že posluchači mimoděk jakoby sami spoluprožívají jednotlivá období vývoje Jednoty. Obsáhlá publikace *100 let JČSMF*, napsaná ke stému výročí vzniku Jednoty, obsahuje jen třesť toho, co by Veselý o více než stoletém vývoji Jednoty dovedl říci a jistě ještě řekne.

Zájem prof. Veselého se nesoustřeďuje jen na vývoj samotné matematiky. Veselý promýšlí i postavení a úlohu jejich tvůrců ve společnosti, vlivy, kterými na ně působila doba, v níž žili. Proto se velmi podrobně zabýval postavami *Gottfrieda Wilhelma Leibnize*, *Leonarda Eulera* a především *Bernarda Bolzana*. Jeho propracované historické črty přiblížily naší matematicko-fyzikální veřejnosti nejen vědecké výsledky, ale též lidský profil a filosofické i společenské snahy řady významných matematiků a fyziků.

Hovoříme-li o díle, jež František Veselý vytvořil, musíme si uvědomit, že při neobyčejných zdravotních i jiných překážkách bylo možné jen za oddané pomoci jeho manželky Marie, profesorky filologie. Z pramenů, o něž se Veselý ve své bohaté práci opírá, může čerpat jen díky obě-

tavé péči své choti, která od doby, kdy mu oční choroba úplně znemožnila čtení, se stala svému manželu nejbližší a nepostradatelnou spolupracovnicí, zachycující jeho myšlenky, aby se mohly stát poučením ostatních.

Krásné soužití manželů Veselých je zářným příkladem a mělo by být naší mladé generaci vzorem. My, kteří jsme měli štěstí, že jsme mohli pracovat za podmínek příznivějších, jim oběma za jejich nadlidskou práci ze srdce děkujeme a přejeme jim mnoho dobré pohody v další tvůrčí činnosti, protože víme, že pro Františka Veselého neznamená sedmdesátka tečku.

František Dušek

ŽIVOTNÍ JUBILEUM PROF. JOSEFA FUKY

Uprostřed čínorodé a všestranné tvůrčí práce oslavil 65. narozeniny čestný člen JČSMF prof. dr. Josef Fuka, vedoucí katedry experimentální fyziky a didaktiky fyziky přírodovědecké fakulty University Palackého v Olomouci.

Prof. Fuka se narodil 10. prosince 1907 v Raťajích u Bechyně jako druhý ze šesti dětí v zemědělské rodině. Po maturitě s vyznamenáním na reálce v Písku se dal v roce 1926 zapsat na přírodovědeckou fakultu University Karlovy na obor matematika—fyzika. V roce 1930 vykonal státní zkoušky, ale pro nedostatek možností najít zaměstnání v Praze a pokračovat ve studiu byl nucen přijmout učitelské místo na obecné škole v Kolíně a potom v Zásmukách.

Po ukončení vojenské prezenční služby se opět vrací jako výpomocný učitel na měšťanskou školu v Kolíně. Po krátkém působení v Benešově u Prahy odchází v roce 1934 do Olomouce, již zůstává věrný po celý další život. Zde působí do roku 1948 jako profesor reálného gymnasia a pak přechází na pedagogickou fakultu UP, když působil již po dva předcházející roky jako externí učitel lékařské fakulty.

Na Universitě Palackého získává r. 1950 doktorát pedagogiky, r. 1952 je jmenován docentem pro obecnou fyziku a v následujícím roce se stává proděkanem fakulty přírodních věd Vysoké školy pedagogické. V roce 1954 je ustanoven vedoucím katedry fyziky a tuto funkci vykonává až do roku 1956, kdy je jmenován děkanem fakulty přírodních věd VŠP. Znovu se však ujímá vedení katedry experimentální fyziky a metodiky fyziky, která vzniká v roce 1959 při rozdělení původní katedry na katedry tři. Roku 1957 je jmenován profesorem pro obecnou fyziku a metodiku fyziky.

Přechodem na Universitu Palackého je zahájeno nejvýznačnější období života prof. Fuky, provázené bohatou činností vědeckou, pedagogickou a organizační. Je obtížné vystihnout v krátkém článku vše, čím jubilant přispěl k budování našeho školství, k vytvoření teorie vyučování fyziky jako vědní disciplíny i k rozvoji činnosti JČMF. Proto si můžeme povšimnout jen nejzávažnějších oblastí mnohostranné činnosti prof. Fuky, jejíž význam byl oceněn v roce 1963 státním vyznamenáním „Za zásluhy o výstavbu“ a řadou dalších poct, mezi něž patří i tituly zasloužilého člena (1962) a čestného člena JČSMF (1969).

Vědecká práce jubilantova je převážně zaměřena na teorii vyučování fyziky. Mezi velkým množstvím publikací jsou jak základní studie z tohoto oboru, tak odborné práce z oblasti konkrétní didaktiky fyziky i práce z oblasti školní experimentální techniky a metodické pokyny pro učitele základních i středních škol.

Prof. Fuka je autorem, případně spoluautorem 15 vysokoškolských skript a spoluautorem čtyř vysokoškolských učebnic. Učitelské veřejnosti je dobře znám jako autor, redaktor, koordinátor nebo recenzent většiny našich učebnic fyziky pro základní a střední školy. Na tuto práci navazuje řada metodických příruček pro učitele, které představují cennou pomoc v úsilí o zkvalitnění úrovně vyučování fyziky.

S vlastní vědeckou prací úzce souvisí organizace vědecké práce v teorii vyučování fyziky a péče o vědecký růst pracovníků tohoto oboru. Prof. Fuka řídí nejen práci na několika státních a resortních vědeckovýzkumných úkolech svého pracoviště, ale usměrňuje vědeckou práci v teorii vyučování fyziky jako školitel vědeckých aspirantů i pracovníků připravujících se k rigorosnímu řízení a k habilitačnímu řízení. O rozsahu této náročné činnosti svědčí 35 rigorosních, kandidátských a habilitačních prací z teorie vyučování fyziky i z fyziky, jež prof. Fuka vedl, a 18 dalších prací v přípravě.

S publikační činností jubilanta těsně souvisí jeho činnost v redakčních radách časopisů, především v časopise Přírodní vědy ve škole, kde byl od roku 1956 odborným redaktorem pro fyziku a po vytvoření časopisu Fyzika ve škole v roce 1963 se stal jeho vedoucím redaktorem. Po sloučení s časopisem Matematika ve škole byl jmenován v roce 1970 vedoucím redaktorem časopisu Matematika a fyzika ve škole. Čtenářům časopisu není prof. Fuka znám jen jako redaktor, ale i jako autor mnoha vědecky fundovaných příspěvků na aktuální témata vyučování fyziky.

Prof. Fuka si získal velkou popularitu nejen slovem psaným, ale i slovem mluveným jako referent a pohotový diskutér mnoha konferencí, porad, přednášek a letních škol pro učitele. Není snad oblasti našeho státu, kterou by bez ohledu na osobní pohodlí nenavštívil, aby se setkal s učiteli fyziky a získal je pro nové myšlenky moderního vyučování fyziky. Československou teorii vyučování fyziky reprezentoval i na řadě zahraničních konferencí a studijních pobytů v SSSR, Polsku, Bulharsku, NDR, Rumunsku, Maďarsku, Francii a Švýcarsku.

Výjimečné organizační schopnosti prof. Fuky, které provázejí veškerou jeho činnost, se výrazně uplatnily zejména na půdě JČMF, do níž vstoupil již jako student v roce 1924. Zasloužil se o obnovení činnosti olomoucké pobočky, kde dal podnět ke zřízení fyzikální olympiády v kraji Olomouckém, odkud se pak rozšířila na akci

celostátní. Stál u kolébky vzniku fyzikální pedagogické sekce nejprve jako předseda ústřední pedagogické komise a od roku 1969 jako předseda výboru sekce. Zastával řadu funkcí v čelných orgánech JČMF. V současné době je členem PÚV JČSMF a předsedou pobočky v Olomouci.

Když přehlédneme rozsáhlou činnost prof. Fuky, musíme si položit otázku, kde se bere ta nezdolná energie a neúnavnost, s níž jubilant přistupuje k řešení všech úkolů. Odpověď najdeme v lásce a hlubokém zájmu o vyučování fyzice a jeho rozvoj, v tom, že povolání vysokoškolského učitele se stalo prof. Fukovi koníčkem. Přitom si umí najít čas i na opravdové koníčky, na nichž si rád zajezdí pro krásu pohybu i pro aktivní odpočinek.

A tak přejeme prof. Fukovi hodně zdraví, pohody a spokojenosti, aby byl ještě mnoho roků na koni ve skutečnosti i obrazně, jako jeden z představitelů rozrůstajícího se kolektivu československých didaktiků fyziky.

Oldřich Lepil

3. CELOSTÁTNÍ SEMINÁŘ O STELÁRNÍ ASTRONOMII

Na chatě Orlík v Peci pod Sněžkou konal se ve dnech 28. až 30. září již tradiční seminář věnovaný stelární astronomii a astrofyzice. Uspořádala jej stelární sekce Čs. astronomické společnosti při ČSAV za účasti bezmála třiceti odborníků ze všech pracovišť, která se u nás touto problematikou zabývají. V průběhu semináře bylo předneseno devatenáct příspěvků převážně o vlastních výzkumech autorů; jen několik referátů mělo přehledový charakter:

- P. ANDRLE (AÚ ČSAV, Praha): *Dráhy hvězd v blízkosti osy Galaxie a jejich stabilita*
 J. CÍFKA (MFF UK a AÚ ČSAV, Praha a Ondřejov): *Metody prostorové spektroskopické diagnózy*

- V. ČERMÁK, J. SVATOŠ, V. VANÝSEK (AÚ UK, Praha): *Modely cirkumstelárních oblaků*
 J. GRYGAR (AÚ ČSAV, Ondřejov): *Podvojnost galaktických zdrojů X-záření*
 J. GRYGAR (AÚ ČSAV, Ondřejov), T. B. HORÁK (Ústav užití geofyziky, Brno): *Elementy Algola ze světelných křivek ve více barvách*
 P. HARMANEC (AÚ ČSAV, Ondřejov): *Dvojhvězdný charakter některých hvězd s obálkami*
 J. HEKELA (AÚ ČSAV, Ondřejov): *Atmosféry hvězd raných typů*
 I. HUBENÝ (AÚ ČSAV, Ondřejov): *Přenos záření v rozsáhlém expandujícím prostředí*
 E. CHVOJKOVÁ (AÚ ČSAV, Praha): *Použití obecnějších, bezrozměrných parametrů pro řešení fyzikálních procesů v kulové souměrných atmosférách*
 P. KOUBSKÝ (AÚ ČSAV, Ondřejov): *Pozorování na observatoři Hvar*
 S. KŘÍŽ (AÚ ČSAV, Ondřejov): *Excitace a ionizace v cirkumstelárním plynu*
 P. MARŠÁLKOVÁ (Štefánikova hvězdárna a AÚ UK, Praha): *Práce na katalogu H II oblastí a připomínky k některým publikovaným katalogům těchto objektů*
 J. NEUBERG (MFF UK a AÚ ČSAV, Praha a Ondřejov): *Inverze profilu N I metodou nejlépe určených termů*
 L. PEREK (AÚ ČSAV, Praha): *Třetí integrál po dvaceti letech*
 J. SVATOŠ (AÚ UK, Praha): *Extinkce a drsné částice*
 Z. ŠÍMA (AÚ UK, Praha): *Výpočet podmínek detekce emise cirkumstelárních plynných proudů*
 M. ŠOLC, V. VANÝSEK (AÚ UK, Praha): *Aplikace metody Monte Carlo pro odhad polarizace v reflexních mlhovinách*
 J. TREMKO (AÚ SAV, Tatranská Lomnica): *K fotoelektrické fotometrii na Skalnatom Plese*
 V. VANÝSEK (AÚ UK, Praha): *Konference o mezihvězdném prachu*

Všechny příspěvky vzbudily obsáhlou diskusi, jež často pokračovala ještě v kuloárech. Jeden z večerů byl navíc věnován panelové diskusi o aplikacích metod spektrální klasifikace v problémech antropometrických. V závěrečném slově shrnul prof. V. VANÝSEK hlavní výsledky semináře a vyjádřil se kriticky k otevřeným problémům ve stelární astronomii. Příští seminář se bude konat koncem roku 1973 na Slovensku.

Jiří Grygar